

БЕЗЛИЧНИ СТРУКТУРИ СЪС СЪЩЕСТВИТЕЛНОТО ИМЕ *кеф* И С ПРОИЗВОДНИ ОТ НЕГО ГЛАГОЛИ

Анита Годоранова
(*Велико Търново, България*)

В материала се анализират регистрираните в разговорната реч употреби на съществителното име *кеф*, както и на производните от него глаголи. Вниманието е фокусирано върху безличните изреченски структури, в които тези лексеми намират място. Направен е и опит да се опишат различните (спрямо кодифицирания книжовен език) значения, с които те се използват в рамките на хабитуалното общуване.

„Речевото ни поведение отразява душевната ни същност: всеки речев акт е творчество на духовната ни природа. Речевият акт се съобразява с много условности: една част от тях лежат в руслото на езиковата структура, която фактически е и обект на лингвистиката. Структурното езикознание обаче умишлено се абстрахира от останалите условности на този акт. То не може да ни даде научно обоснован отговор защо в конкретния случай говорещият (пишещият) е дал предимство на една форма пред друга, на един възможен вариант пред друг“.

Михаил Виденов

Както по(дс)казва заглавието, научният интерес е насочен към съществителното име *кеф*, както и към производните от него глаголи, като по-специално се разглеждат безличните конструкции, в които тези езикови единици участват. Актуалността на тези употреби е напълно обяснима в съвременната езикова ситуация – „...българинът говори публично така, както прави това в своя приятелски кръг (Стефанова 2011: 271). Неговата разговорна реч „завладява вестникарските страници, звучи в ефира, оглася пленарни зали, площади и улици“ (По Стефанова 2011: 271).

Освен това:

▪ през последните години в разговорната реч непрекъснато нараства броят на абстрактните съществителни имена (от типа *страх, срам, смях, яд, грях, гнус, грижа* и др. под.), с помощта на които се образува една група безлични изречения¹;

▪ съществителното име *кеф* и производните от него глаголи принадлежат към онези думи от чужд произход, с помощта на които в условията на ежедневното битово общуване се изразява субективна и паралелно с това експресивна оценка към действителността (Дюлгерова 2001: 72–78). Това е причината тези живи лексеми да проникнат от разговорния стил дори в съвременния журналистически жаргон² (Караянева 2011: 283).

Целта на настоящото съобщение е не да се прави пълен и изчерпателен преглед на всички употреби, в които споменатите лексикални единици са регистрирани, а да се обърне внимание на някои по-особени конструкции и значения.

Анализираните примери са от корпусите от разговорна реч (<http://www.bgspeech.net/>), от архива на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, както от интернет форуми. Основание за това, да бъдат включени и примери от общуването в интернет, дават, от една страна, някои от бележките, които правят Пенка Пехливанова и Стоян Буров в статията „Между писмената и устната комуникация (Наблюдения върху езика във форумите на интернет)“, а именно: „Общуването във форумите на интернет най-общо може да се определи като проекция на устен разговор по дадена тема,

¹ На този етап обаче не могат да бъдат приложени каквито и да било статистически данни в подкрепа на твърдението. Но това ще бъде направено в следващи разработки, когато обектът на анализ ще бъде по-обемен материал.

² Примерите, които Св. Караянева приважда, са следните: в. „Стандарт“ (27.01.2006): *Фейсконтрол трови кефа. Охранители развалят купона с махленско поведение и реплики. Човекът на входа решава дали някой го кефи или не.*; в. „Труд“ (19.03.2008): *Ох, работнически съвет, ох, кеф.*; в. „Труд“ (9.12.2005): *Плащат им пътните до избирателния район – кеф ти самолет, кеф ти друго.*; в. „Новините днес“ (28.05.2010): *Милиони фенове ще се кефят заено с бг публиката на стадиона.*; в. „Марица“ (12.10.2009): *Политическите олигофрени паднаха в капана. Какъв кеф!*

който се води на разговорен стил, т.е. **стреми се да бъде написана форма на устен разговор**. По друг начин казано, девизът на голяма част от пишещите е: „Пиши, както говориш”, и то не само относно съобразяването с правописните принципи и правила. Пишещите във форумите в интернет се опитват да предадат устен разговор със средствата на писмения текст, който да бъде толкова спонтанен, непринуден, свободен и освобождаващ, какъвто е устният разговор между приятели” (Пехливанова, Буров 2010: 50).

А от друга, изводът, до който достига Людмила Кирова в книгата си „Езикът на BG инфо поколението”. „Специалният език на КТ (компютърните технологии – б. м.) представлява обект на изследователски интерес поради следните причини:

- Той е ново, изключително динамично и продуктивно образувание, което се отличава с голяма активност на разпространение в обществото;

- Демонстрира богатство на словообразователния арсенал, иновативни черти, оригинално словотворчество;

- (...) Във все по-висока степен взаимодействие с книжовния език и разговорната реч, тъй като множество негови единици напускат границите на един специализиран език и се вливат в общонационалните формации” и др. (Кирова 2010: 12–13).

На първо място, анализирания примери налагат твърдението, че с по-голяма честота на употреба са сказуемите, в чийто състав влизат или глаголят *кефя*, или съществителното име *кеф*, съотнесени (съпоставени) спрямо употребите на съществителното име *кеф*. Причината може да бъде потърсена в това, че в ежедневно разговорно общуване, което се отличава със своята спонтанност и неподготвеност, се търсят (и са необходими) единици, които да отразяват (и да изразяват) динамиката на това общуване. А „глаголът означава динамични признаци на предмети, които признаци се менят във времето” или „може да се каже от философска гледна точка, че глаголет е специализиран да означава движението на материята” (Ницолова 2008: 223–224).

Колкото до конкретните лексикални единици, водещо място заема глаголет *кефя* – със значение *ставам причина някой да изпи-*

та удоволствие, приятно усещане³ – който влиза в структурата и на лични, и на безлични изречения. Например:

Аз знам/че всички ги кефя// – лично изречение.

По-добре кажи колко другите те кефят// – лично изречение.

Кефи ме как се развива чалгата към поп (Преслава, Анелия) и рап (Устата, Румънеца и Енчев)// – безлично изречение.

/примерно на пийичти мноо повече ма кефи/как са направени обектите/ – безлично изречение.

От примерите ясно се вижда, че и в личните, и в безличните изречения е задължителна употребата на кратките винителни форми на личните местоимения, които във функцията си на пряко допълнение разкриват обекта, носител на състоянието.

Отсъствието на тези форми или превръща дадените конструкции в дефективни единици на свързаната реч – и в структурно, и в комуникативно отношение, или променя значението на глагола-сказуемо.

Доказателство за първото твърдение е липсата на фиксирани конструкции от типа:

Аз знам/че всички /.../ кефя//

Възможни са обаче изреченията:

По-добре кажи колко другите /.../ кефят//; Кефи /.../ как се развива чалгата към поп (Преслава, Анелия) и рап (Устата, Румънеца и Енчев); /примерно на пийичти мноо повече /.../ кефи/ как са направени обектите/.

В подкрепа на твърдението, че подобни примери са напълно реални, са регистрираните в разговорната реч и във форумите употреби:

Това все пак кефи//

Коментар, който кефи – Нефтохим Mythbusting!

Както се вижда от примерите, различие между изречения от типа *Аз знам/че всички /.../ кефя//*, от една страна, и *По-добре кажи колко другите /.../ кефят//; Кефи /.../ как се развива чалгата към поп (Преслава, Анелия) и рап (Устата, Румънеца и Енчев);*

³ Речник на новите думи и значения в българския език. С., 2001.

/примерно на пиейчпи мноо повече /.../ кефи/как са направени обектите/, от друга, е, че отстраняването на местоименните форми в първия случай може да се отрази върху резултатността на общуването, а във втория е свързано с промяна в значението на глагола-сказуемо.

Значението на този глагол в изреченията, в които присъстват местоименните форми (*По-добре кажи колко другите те кефят//; Кефи ме как се развива чалгата към поп (Преслава, Анелия) и rap (Устата, Румънеца и Енчев); /примерно на пиейчпи мноо повече ме кефи/как са направени обектите/*) е пряко ориентирано към един от всички възможни обекти, а тяхното отстраняване придава обобщеност на значението, т.е. то излиза извън границите на този обект.

На практика се оказва, че при глагола *кефя* е налице полисемия, т.е. става въпрос за една лексикална единица с две различни синтактични рамки – със и без кратките местоименни форми – съществува един глагол с различни значения, но и с различна синтактическа валентност⁴.

Друга интересна особеност на тези конструкции е възможността на синтактично равнище да се разширяват с помощта на частицата *си*, напр:

Ми/нищо ново не ми казваш/аз си кефя по рождение//

Частичката *си* обаче тук не е възвратната *си*, а е синоним на кратката винителна форма *ги*, тъй като семантиката на изречението не е *аз кефя себе си*, а е *аз кефя, т.е. бивам харесван от другите*.

Това разграничение ясно се вижда и от примера: *Не бе/мен принципите си ме кефят/само че не ме кефи как са го измислили във вевецето//*, в който *си* е част от възвратния глагол *кефя си*, с чиято употреба се постига пряка ориентация към лицето, интимизиране на състоянието.

⁴ „Под синтактическа валентност ще разбираме свободните места, които дадена синтактична единица (дума в нейната синтактична функция) в зависимост от своето лексикално съдържание и граматически особености разкрива при себе си за други синтактични единици, с които влиза в определени синтактични отношения (отношения на зависимост в състава на изречението)” (Попова 1977: 298).

Заедно с глагола *кефя* се употребяват и двата възвратни глагола от видовата двойка *кефя се* – *изкефя се* – със значение *изпитвам удоволствие, приятно усещане от нещо*⁵ – които обаче намират място единствено в лични изречения, напр:

Иначе се кефя да нося маратонки/като белите са ми фаворит//

Но много се изкефих/че все пак си се разровила да я намериш//

...идеята на този живот е не другите да ти се кефят/а ти да се чувстваш добре//

Веднъж навлязъл в езика глаголт *кефя се* се стреми да покрие всички позиции от парадигмата – освен свършен и несвършен вид глаголт образува и вторичен несвършен вид. (От глагола *кефя се* посредством перфективация се образува свършеният глагол *накефя се*, от който с помощта на инперфективиращата наставка *-ва-* се достига до вторичния несвършен глагол *накефва се* → на + кефя се + ва = *накефва се*). Напр.:

Накефва се и толкоз//

В анализирания материал са регистрирани и употреби на глагола *кефя се* с отрицателната частица *не*, напр.:

Не се кефя никак на осемнайсегодишните/ама изобщо даже//

Често срещани са примерите, в които чрез този глагол говорещият изразява ироничното си отношение спрямо обекта на изказването. Напр.:

Кефя се/когато сметката на телефона е по-голяма от заплатата ми//

Кефя се/когато по тротоарите няма място от паркирани коли//

Границата между оценъчните двусмислени изказвания и иронията е много тънка. Такива изказвания стават иронични, когато техните два смисъла губят равноправността си и се противопоставят един на друг на различни равнища на интерпретация на изказването: положителният смисъл става повърхнинен, „мним” („привиден”)

⁵ Речник на новите думи и значения в българския език. С., 2001.

смисъл, а презрителният (пренебрежителният) смисъл на отрицателната оценка става истински същински дълбинен смисъл⁶.

Интересни са и значенията, с които в разговорната реч се използва безличният глагол *кефне ми*. Най-често той се употребява със значението, посочено в Тълковния речник⁷ – *добивам желание, настроение за нещо, пожелавам да извърша нещо; хрумва ми*. Например в изречението: *Иначе световната финансова мафия ще продължи да си разиграва коня, както ѝ кефне.*; *Отваря си и си затваря вратите, когато му кефне*. В интернет форум обаче е регистрирана следната употреба: *Спечелих зелена карта и заминах за щатите, там бачках 1 месец, ама ми писна и се хванах като клошар – уличен певец още известно време, ама нещо не ми кефна и се записах за X-Factor, там стигнах до крайните класирания, но нямах късмет...* В този контекст глаголет развива значение, синонимно на значението на глагола *харесвам*. Разширяването на обсега на изследването ще позволи да се допълнят и да се прецизират значенията на глагола.

Съществителното име *кеф*, от своя страна, се включва в структурата и на двусъставни, и на едносъставни – лични и безлични, изречения. В двусъставните и в едносъставните лични изречения значението му е *добро, весело настроение; удоволствие, наслада*⁸, напр.: *На концерта им се смачках от кеф//; Умирам си от кеф цяла година да събирам пари за GSM втора употреба...* и др. под. В тези примери синтактичната функция, която изпълнява, е на обстоятелствено пояснение за причина.

Среща се и в една по-ограничена в разговорната реч конструкция (Атанасов: 2004) – като част от сказуемото, изразено с предложно съчетание. Напр.:

Понеже съм на кеф/реших да ви кажа на всички/колко много ме кефите//

В безличните изречения обаче се употребява единствено като част от съставното именно сказуемо, при това задължително

⁶ На повърхността това обстоятелство може да се проявява в специфичната иронична интонация.

⁷ Речник на българския език. София: БАН, 1993. Т. 7.

⁸ Речник на българския език. Т. 7. С., 1993.

съпровождано от кратките дателни форми на личните местоимения.
Напр.:

Кеф ми е да знам//че аз си ги правя//

Кеф ми е/когато лекарят ми каже/че дължа 500 лева...

А иначе то голям кеф ми е/като...

Когато ми е кеф/ще си слушам чалга...

Лятото/потник или широка тениска/къси панталони и кецове/пролетта и есента/не много широки дънки или прилепнати/кеф ми са само широки анизузи//

В други случаи (с редуциран глаголен компонент) значението, което се влага, е по-различно. То вече е: *ако искаш / ако ти доставя удоволствие, можеш да осъществиш или едната, или другата възможност.* Напр.:

Кеф ти в София/кеф ти на друго място//

Кеф ти с колелета, кеф ти на крака.

Въз основа на приведените примери могат да бъдат направени следните изводи:

- Съществителното *кеф* и производните от него глаголи и сега се срещат често в разговорната реч, но е налице тенденция към повишаване на честотата на тяхната употреба.

- Регистрираните форми и употреби, от една страна, показват разнообразие и в структурно, и в семантично отношение, а от друга, откриват се неотбелязани в речниците форми и значения.

- Изследваните езикови единици покриват пълната парадигма модификации лични – безлични изречения.

- Примерите и техният анализ са достатъчно основание да се подкрепи становището на Михаил Виденов, че в разговорната разновидност на съвременната книжовна форма турските думи са нарочно търсени и включвани, защото именно тяхното присъствие придава неофициалност и разговорност.

От изложеното е ясно, че тези лексикални единици са достатъчно активни и тяхното проучване, както и изследването на комуникативната им роля, насочват към някои актуални тенденции в разговорната реч.

БИБЛИОГРАФИЯ

Аврамова 2010: Цв. Аврамова. Бележката „разговорно“ в тълковните речници на съвременния български език. // Проблеми на устната комуникация. В. Търново, 2010, № 8, 115–123.

Атанасов 2004: Ат. Атанасов. Особености на някои безлични конструкции в разговорната реч на СБЕ. // Трудове на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. В. Търново, 2004, № 2, 53–58. Т. 34.

Блажев 1955: Бл. Блажев. За думите, които спадат към категорията на състоянието в руски и в български език. // Български език. С., 1955, № 1, 44–52.

Виденов 1986: М. Виденов. Норма и реч. София, 1986, 60.

Джонова 2010: М. Джонова. Конструкции от типа *боли ме главата* в българската разговорна реч. // Проблеми на устната комуникация. В. Търново, 2010, № 8, 191–199.

Дюлгерова 2001: Г. Дюлгерова. // Проблеми на българската разговорна реч. В. Търново, 2001, № 5, 72–78.

Караянева 2011: Св. Караянева. Лексикални подправки. Експресия на т.нар. турцизми в публицистичната реч. // Проблеми на социолингвистиката. С., 2011, 281–286.

Кирова 2010: Л. Кирова. Езикът на ВГ инфо поколението. С., 2010, 12–13.

Маринова 1970: Й. Маринова. Към въпроса за безличните изречения в съвременния български език. // Известия на института за български език. С., 1970, № XIX, 237–244.

Недев 1985: Ив. Недев. Едносъставните изречения в съвременния български книжовен език. С., 1985, 67–112.

Ницолова 2008: Р. Ницолова. Българска граматика. Морфология. С., 2008.

Попова 1977: М. Попова. Синтагматична класификация на глаголите в съвременния български книжовен език. // Български език. С., 1977, № 4, 297–309.

Радева 2010: П. Радева. Експресия и експресивност в съвременната българска разговорна реч. // Проблеми на устната комуникация. В. Търново, 2010, № 8, 124–143.

Речник 1993: Речник на българския език. София: БАН, 1993. Т. 7.

Речник 2001: Речник на новите думи и значения в българския език. София: Наука и изкуство, 2001.

Речник 2007: Речник на чуждите думи в българския език. София: Наука и изкуство, 2007.

Стефанова 2011: М. Стефанова. Метаинформационни структури в езика на улицата. // Проблеми на социолингвистиката. С., 2011, 270–274.

Шатуновский 2004: И. Б. Шатуновский. 6 способов косвенного выражения смысла. // Семантика и прагматика языковых единиц. Калуга, 2004, 262–274.

IMPERSONAL STRUCTURES WITH THE NOUN *GUSTO* AND WITH ITS DERIVATIVE VERBS

Anita Todoranova

(Veliko Tarnovo, Bulgaria)

This article analyses the registered uses of the noun *gusto* in the informal speech, as well as its derivative verbs. The observation is focused on the impersonal structures of the sentence, in which these lexemes are used. An attempt has been made to describe the different (compared to the codified formal language) meaning, with which they are used in the habitual communication.